

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1905. Andra Kammaren. N:o 63.

Torsdagen den 18 maj.

Kl. 2 på dagen.

§ 1.

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till Riksdagens skrivelser till Konungen:

n:o 152, angående beviljande af ytterligare låneunderstöd för anläggning af järnväg från Orsa till Sveg,

n:o 153, i anledning af Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag till fortsättande af fullständiga undersökningar rörande den s. k. inlandsbanan,

n:o 154, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående statsbidrag för utrotande af ollonborrar,

n:o 155, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående ändrad lydelse af § 13 i förnyade aflöningsreglementet för tjänstemän och be-
tjänade vid statens järnvägar den 3 maj 1901,

n:o 156, i anledning af Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om uteslutande ur staten öfver fasta arfvoden för personal vid statens järnvägar af en stationsinspektör å första klassens station m. m.,

n:o 157, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående fyllnads-
pension åt tre baningenjörer vid statens järnvägar,

n:o 158, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående ökning
af lånefonden för rederinäringens understödjande,

n:o 159, anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående nytt
öfningsfält för arméns i Stockholm eller dess närhet förlagda trupper
samt försäljning af två områden af Norra Djurgården,

n:o 160, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående an-
skaffning af åtskilliga persedlar tillhörande den personliga fältutrust-
ningen.

n:o 161, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående inlösen af åtskilliga officers- och underofficerskårer tillhörande byggnader å mötesplatser m. m.,

n:o 164, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande till arméförvaltningen af förra posthuset vid Rödbotorget samt försäljning af fastigheten n:o 1 i kvarteret Memnon i Stockholm,

n:o 165, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning till Stockholm—Rimbo järnvägsaktiebolag af visst område af kronohemmanet Mörby n:o 1 i Stockholms län, och

n:o 166, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning af lägenheter från kungsgården $4\frac{3}{8}$ mantal Kungsberg med underlydande i Södermanlands län.

Vidare anmäldes och godkändes lagutskottets förslag till Riksdagens skrivelser till Konungen:

n:o 167, i anledning af dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om inskränkning i rätten att erhålla ägostyckning, dels ock tvenne i anledning af samma proposition väckta motioner, och

n:o 168, med anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i 19 och 25 kap. strafflagen.

§ 2.

Ordet lämnades härefter på begäran till

Svar å interpellation. Chefen för landtförsvarsdepartementet, herr statsrådet Virgin, som anförde: Herr talman, mina herrar! Herr Biesert har erhållit kammarrens tillstånd att till chefen för landtförsvarsdepartementet framställa en interpellation rörande ett fel, som herr Biesert anser vidlåda konstruktionen af läsinrättningen för bajonetten till våra 6,5 mm. gevär; och jag skall med anledning däraf i dag be att få besvara interpellationen.

För detta ändamål har jag beväpnat, jag menar försett mig med åskådningsmateriel och jag vill särskildt nämna, att det gevär jag medfört hit är uttaget alldeles på måfå ur gevärssalen i artillerigården i Stockholm. Det förvaras där flera tusen gevär, hvilka under några år varit använda af fotgardenas beväring. Jag vill således framhålla, att geväret är ganska normalt: å ena sidan har det icke alls blifvit utvaldt efter några särskilda försök och å andra sidan är det heller icke alldeles nytt, utan har varit begagnadt någon tid, så att det kan vara något litet slitet. Samma förhållande äger rum med bajonetterna; de ha uttagits något på måfå och varit något begagnade.

Nu har herr Biesert framställt följande fråga: ämnar herr statsrådet vidtaga några åtgärder till afhjälpan af det fel på arméns bajonett, genom hvilket bajonetten under strid kan falla af geväret? Felet skulle bero därpå, att denna läsinrättning, som vi se här och med hvilken bajonetten fastläses vid geväret, är så konstruerad, att själfva läsrigeln intager en sned ställning i förhållande till gevärets

Svar å
interpellation.
(Forts.)

längdriktning och att den dessutom är försedd med ett jämförelsevis stort hufvud med skarp kant. I följd af dessa båda omständigheter kan det inträffa att, om denna regel fastnar i något föremål och geväret hastigt drages tillbaka, bajonetten faller af, i följd af att regeln blir dragen ur den hake, i hvilken den infaller, och således lämnar bajonetten fri. Anledningen till att konstruktionen är sådan, ligger däri, att man vill vid geväret hafva s. k. hel läskstång. Fördelen därmed är att, då rengöringen af geväret på det hela taget är jämförelsevis svår på grund af användningen af de nya krutsorterna, densamma väsentligt underlättas. Nu har man anordnat det så, att denna läskstång kommer att, när bajonetten är påsatt, befinna sig inne i den stålhylsa, som utgör bajonettens skaft eller fäste. Att icke regeln här kommit att bli satt vinkelrätt mot geväret, beror på, att man velat spara utrymme och därigenom undvika de ganska tunga och skrymmande beslag, som i utlandet ofta användas för samma ändamål, d. v. s. för att fästa bajonetten vid geväret.

Nu har herr Biesèrt, enligt det referat jag skaffat mig af hans anförande för någon tid sedan vid interpellationens framställande, anställt försök mot filter. Han tror sig då ha funnit att, om geväret trasslar in sig i filten, det kunde inträffa att, när man drog geväret åt sig, bajonetten föll af. Interpellanten tillägger för öfrigt, att han talat med mig och hört, att jag fått min uppmärksamhet för någon tid sedan riktad på förhållandet. Ja, det gick till så, att en ingenjör, som jag känner, telefonerade och frågade mig, om jag hört talas om saken. Jag svarade, att det hade jag icke gjort, och då erbjöd han sig att visa mig det; och som det naturligen intresserade mig att se, huruvida något fel faktiskt förelåg, bad jag honom visa mig det. Han gjorde då ett försök och lyckades genom att med foten stöda på regeln verkligen en gång, nämligen första gången, att få bajonetten att falla af. Jag vet ej, om geväret var normalt, om fjädern var tillräckligt stark o. s. v., men han gjorde sedan om försöket två gånger och misslyckades och fortsatte ej sedan. Detta gjorde, att jag ej ansåg saken så betänkelig. Emellertid ville jag naturligen låta göra undersökningar beträffande saken, men på grund af, att tiden har varit så kort, ha dessa undersökningar ej kunnat bli på långt när så omfattande som saken förtjänar. Men jag kan dock såsom resultat af dessa undersökningar nämna, att man nog lyckats att få af bajonetten. Om man lägger geväret på ett bord som står säkert och har skarp kant, kan man få bajonetten att falla af. Om jag ej vore rädd att skada riksdagens nya inventarier, tror jag nog, att jag genom att lägga geväret öfver kanten på pulpeten och sedan rycka det tillbaka, skulle kunna få af bajonetten. Det är åtminstone möjligt, men jag vill ej våga försöket.

Jag skulle då vilja säga ett par ord om felets betydelse. Detta gevär har, såsom det är för många af herrarne bekant, varit i bruk i svenska arméu i 8 à 9 år. Modellen är af år 1896, men redan förut fanns det nog en del försöksgevär af samma modell. 8 à 9 år har man således haft geväret i armén, men, som sagdt, först för kort tid sedan hörde jag talas om detta fel eller att det kunde inträffa, att bajonetten föll af. Jag vill visst ej förneka, att sådant kan ske, men

Svar å
interpellation.
(Forts.)

det har i alla fall ej förr kommit till min kännedom, och jag har ej heller hört, att någon af dem, som tjänstgöra i landförsvarsdepartementet, kände till saken.

Då kan man naturligtvis säga, att vi lyckligtvis aldrig haft någon anledning att använda denna bajonett mot våra medmänniskor och att bajonetten således icke varit pröfvad just för det ändamål, för hvilket den är afsedd. Men det förekommer nog i alla fall på regementena här och hvar en del fäktning mot s. k. bulvaner, som äro iklädda kasserade uniformskläder och kanske också andra utredningseffekter. Och därvid tycker jag, att man skulle ha funnit felet, om det varit af den beskaffenhet, att det ofta föranledt den påföljd, som här påpekats, nämligen att bajonetten faller af. Detta har emellertid icke varit förhållandet. Teoretiskt taget kan man nog tänka sig att, utom det att bajonetten kan haka upp sig i soldatens rock, detta äfven kan ske i ränselremmen, som kan gripa om rigeln, när geväret hastigt drages tillbaka, och då föranleda bajonettens affallande. Men det kan lika lätt hända, att man på sådant sätt fastnar med parerstängen, om man vill kalla den så, hvilken finnes på alla bajonetter, och fastnar man då, är man ju i alla fall afväpnad. Motståndaren får då lätt fatt i geväret, och detta kan ej vidare användas till angrepp.

Det har således icke hittills åtminstone visat sig några betänkliga olägenheter häraf vid de öfningar, som nu under fred förekommit. Då kan man göra sig den frågan: huru förhåller det sig härmed i fält? Såsom jag nyss sade, kan det inträffa, att geväret fastnar i motståndarens kläder eller utredningspersedlar; och det kan hända, att det fastnar antingen med rigeln eller med parerstängen. Hvad rigeln angår, så kunde man ju, ifall det visade sig hafva någon större betydelse, ändra själfva hufvudet på rigeln, så att den icke erbjöde någon utstående kant, utan blefve alldeles slät, hvarigenom man undveke, att rigeln fastnade i något och på det sättet drogs ifrån, så att bajonetten blefve lösryckt. Men i alla fall torde det äfven vid bajonettfäktning vara mycket sällsynt att det kan komma i fråga att bajonetten faller utaf.

Då återstår det att tänka på, i hvilken utsträckning bajonettstrid egentligen förekommer i ett nutida krig. Skulle man tro de redogörelser, som genom telegram eller på annat sätt i dagspressen blifva oss meddelade angående kriget i Öst-Asien, så skulle ju bajonetten där hafva användts rätt mycket: det har talats om storartade bajonettanfall och mass-strider på nära håll. Emellertid låter det icke precis på samma sätt, då man talar med personer, som själfva varit där. Jag har, särskildt med anledning af denna fråga, samtalat med en officer, som å rysk sida närvarit vid fälttåget i Mandschuriet. Oaktadt denne officer, som jag talade med, ofta varit framme i främsta ryska skytte-linjen, hade han egentligen jämförelsevis sällan sett till någon japan. Det förhöll sig nämligen i regel så, att man borta på en höjdkant vid horisonten iakttog en rörelse, som såg misstänkt ut. Man trodde, att det var japanerna; men man var ej säker därpå. Ibland kunde det hända att rörelsen försvann, ibland blef det mer rörelse, så började skott falla och förluster inträffade. Striden afgjordes på detta sätt på afstånd, förlusterna skedde också på afstånd; och den, som af en eller annan anledning ansåg sig ha skäl att känna sig underlägsen,

gaf sig i väg. Men dessa direkta bajonettanfall hade ifrågavarande officer icke sett ett spår af vid fältarmén. Möjligen var det annorlunda vid belägringen af Port Arthur, men där var han icke närvarande, och därom kunde han alltså ej yttra sig. Där förekommo likväl strider på nära håll, därför att parterna ju voro hvarandra mycket närmare. Enligt hans utsago förekom emellertid bajonettstrid vid fältarmén icke annat än vid sådana tillfällen, då man kom in i byar eller dylikt, och soldater från de olika arméerna alldeles oförhappandes kommo inpå hvarandra; när så skedde, kom bajonetten naturligtvis till användning.

Svar å
interpellation.
(Forts.)

Om man således sammanställer dessa båda faktorer: å ena sidan att sannolikheten af att under verkligt handgemäng bajonetten faller af är ganska liten, å andra sidan att de tillfällen, då verkligt handgemäng under nutida krig uppkommer, äro ytterligt sällsynta, tror jag mig nästan kunna däraf draga den slutsatsen, att det aldrig eller åtminstone mycket sällan skulle kunna inträffa under ett fälttåg, att en bajonett fölle af ett gevär.

Detta kan för öfrigt inträffa med alla läsinrättningar, ty läs äro, som bekant, gjorda för att vid behof äfven kunna öppnas; och då kan detta inträffa med läs af hvilken konstruktion som helst.

Emellertid, eftersom det finnes en teoretisk — *kanske* också en praktisk — möjlighet att det kunde inträffa, att en svensk soldat blefve afväpnad på detta obehagliga sätt, är det naturligtvis alldeles klart att jag skall låta verkställa omfattande och grundliga undersökningar, så godt sig göra låter under fredstid, och skulle det därvid visa sig, att felet har större betydelse än jag för ögonblicket har anledning att tro, skall jag icke underlåta att föreslå Kungl. Maj:t de åtgärder, som kunna vara erforderliga för och lämpade till att helt och hållet aflägsna detta fel.

Vidare anförde

Herr Biesert: Herr talman, mina herrar! Jag ber att till en början få framföra mina tacksägelser till herr statsrådet och chefen för landtförsvarsdepartementet för hans svar å min interpellation. Vidare ber jag att få fästa uppmärksamheten därpå, att äfven herr statsrådet har funnit, att bajonetten under vissa förutsättningar *kan* falla af geväret. Herr statsrådet sade, att han gjort vissa försök i den vägen och därvid funnit, att bajonetten kan falla af, särskildt om man lägger geväret öfver en bordskant, som är skarp, och rycker geväret tillbaka, men att han icke här med hänsyn till kammarens nya möbler ville upprepa försöket inför oss.

Herr talman, jag ber att med anledning däraf få tillstånd att visa de försök jag gjort, nämligen med en filt, hvarvid jag funnit, att bajonetten många gånger fallit af. Jag önskar detta särskildt för att visa kammaren, att min interpellation icke varit så alldeles onödig. Härvidlag anhåller jag, det herr Starbäck, som närvarit vid dessa försök, äfven nu måtte vara mig behjälplig. Jag vill tillägga, att jag har fått låna detta gevär af en skarpskytt här i staden, en skarpskytt, som tagit många pris, men som aldrig använt geväret för fäktning.

Svar å
interpellation.
(Forts.)

(Demonstration af försöken).

Jag förutsätter nämligen, att vid fäktning med bajonett kan bajonetten till följd af motståndarens parering, när jag gör ett anfall, glida åt sidan och gå utanför armen eller mellan armen och kroppen. Då kan det hända, när jag rycker geväret tillbaka, att rigeln fastnar i ett hål i rocken eller på annat sätt, och då är det möjligt att bajonetten faller af. Det har också skett vid dessa försök och har inträffat i öfvervägande antal fall af försöken.

Emellertid vill jag tillägga, att herr statsrådets beskrifning öfver rigeln naturligtvis är alldeles riktig. Både engelska, franska och tyska bajonetter ha icke någon sådan rigel, de hafva en annan koppling. Detta t. ex. är en fransk bajonett. Dess rigel består af en horisontal rigelbult, som, när bajonetten är på, af en fjäder hålles utåt; för att få utaf bajonetten måste man klämma in fjädern på detta sätt, man måste med andra ord klämma den åt sidan. Den är dessutom rund och har icke sådana skarpa kanter som den svenska bajonetten. Det är då gifvet att jag icke på denna bajonett kan få upp rigeln på samma sätt som fallet är med de svenska gevären.

Herr statsrådet nämnde dessutom att hans åsikt var den, att det skulle inträffa ytterst sällan — kanske aldrig — i verklig strid att bajonetten fölle utaf. Det är mycket möjligt. Men då ryktet om att vårt bajonettfäste vore felaktigt sedan åtminstone ett års tid varit ute bland officerare, har det således lätt kunnat sprida sig till manskapet. Jag tror att det varit omöjligt att förhindra att manskapet fått reda på, att det *fanns* ett fel med bajonetten, som vederbörande icke kände till eller åtminstone icke ville fästa uppmärksamhet vid. Nu är det gifvet, att, om soldaterna hafva vetskap om att det *kan* inträffa att de vid ett tillfälle stå obehäpnade, detta i hög grad skall inverka på deras energi i striden.

Det är denna omständighet som föranlett mig att framställa interpellationen för att få frågan fram för Riksdagen och för offentligheten, för att få allt tvifvel om saken undanröjdt. Då nu herr statsrådet förklarar, att han skall vidtaga alla de undersökningar med bajonetten som befinnas erforderliga vid detta fall för att få felet afhjälpt, så har jag, herr talman, ingenting annat att tillägga än att ännu en gång be att få uttrycka min tacksamhet till herr statsrådet.

§ 3.

Härefter föredrogos hvar för sig och blefvo af kammaren godkända:

statsutskottets utlåtande och memorial:

n:o 141, angående beräkningen af statsverkets ordinarie inkomster; och

n:o 142, med förslag till åtskilliga stadganden att införas i det nya reglementet för riksgäldskontoret; samt

bevillningsutskottets memorial n:o 39, angående ändrad lydelse af § 2 i förordningen om beskattning af hvitbetssockertillverkningen i

riket den 19 maj 1893, sådan nämnda paragraf lyder enligt kungl. kungörelsen den 12 augusti 1902.

§ 4.

Till afgörande förelåg härefter konstitutionsutskottets utlåtande, n:o 14, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående inrättande af ett nytt statsdepartement för i främsta rummet arbetarlagstiftning.

Ang. inrättande af ett nytt statsdepartement för i främsta rummet arbetarlagstiftning.

Uti en inom Andra Kammaren af herr *A. Hedin m. fl.* väckt och till konstitutionsutskottet hänvisad motion, n:o 295, hade föreslagits, att Riksdagen måtte besluta att i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t behagade framlägga förslag till det tillägg i regeringsformen, att af statsrådets ledamöter en skulle vara chef och föredragande för arbetarlagstiftningsdepartementet.

Utskottet hemställde, att förevarande motion icke måtte föranleda någon Riksdagens åtgärd.

Reservation hade emellertid afgifvits af herrar *Nydal, Bergström och Staaff*, hvilka ansett, att utskottet med anledning af den väckta motionen bort hemställa, att Riksdagen måtte besluta att i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta utreda, huruvida icke ett särskildt statsdepartement, hufvudsakligen omfattande sociala ärenden, borde inrättas, samt för Riksdagen framlägga det förslag, hvartill utredningen kunde gifva anledning.

Sedan utskottets hemställan blifvit uppläst, begärdes ordet af

Herr Beckman, som yttrade: Herr talman, mina herrar! Fastän i Riksdagens sista timme nödgas jag dock anhålla om kammarens uppmärksamhet några ögonblick för en fråga, som jag anser vara af särskildt stor vikt, en fråga, framburen i en motion af herr Hedin m. fl., i hvilken motion äfven jag deltagit.

Det kan ju icke af någon förnekas, att om man undersöker hvad som alldeles särskildt kan anses såsom vår tids kännetecknande drag, är det säkerligen det förhållandet, att den talrikaste samhällsklassen, den kroppsarbetande, alltmer och mer rycker fram till fronten för att deltaga i samhällsarbetet. Somliga se denna demokratisering af samhället med mycken oro, andra se däri ljusningen till en bättre dag. Men alla äro ense om, att det är ett faktum, med hvilket man måste räkna. Och därför har allt mer och mer det socialpolitiska arbetet, icke minst inom lagstiftningen, blifvit en hufvudsak, en af de viktigaste saker, med hvilka samhället sysslar.

Nu anser emellertid konstitutionsutskottet ändock, att inrättandet af ett särskildt departement för »i främsta rummet arbetarlagstiftning» skulle vara onödigt och olämpligt, bland annat enär lagstiftningen å ifrågavarande område »i många fall så nära sammanhänger såväl med

Ang. in- den allmänna lagstiftningen som ock särskildt med näringslagstiftningen,
 rättande af att ett utbrytande därur af ämnen, som beröra arbetarlagstiftningen,
 ett nytt stats- svårigen skulle låta sig genomföra och i allt fall ingalunda kan anses
 departement för i främsta gagneligt».

rummet
 arbetar-
 lagstiftning.
 (Forts.)
 Hvad är det då för ämnen, man egentligen tänkt sig skulle falla inom ett sådant departement? Äro de verkligen sådana, att de icke böra sammanföras till ett helt? Och äro de så fåtaliga, att de icke lämna sin man tillräckligt med arbete?

Jag kan naturligtvis, då jag icke länge vill uppehålla kammarens tid, icke närmare ingå på att besvara dessa spörsmål. Jag vill blott i allra största korthet erinra om hvad det är för ärenden, som närmast skulle falla under behandling af det ifrågasatta nya departementet.

Dit höra först och främst alla de stora frågor, som afse anordningar, genom hvilka man söker att, därest arbetaren, hvars enda kapital och inkomstkälla är hans arbetskraft, sett denna försvinna eller minskas, bereda honom möjlighet att undgå de svåraste följderna däraf. Hit höra alla de olika slagen af arbetareförsäkring, såsom sjuk- och olycksfallsförsäkring, invaliditets- och ålderdomsförsäkring, arbetslöshetsförsäkring och dessutom alla de mångfaldiga frågor, som stå tillsammans med en utveckling af själfhjälpen af det s. k. hjälpkasssystemet: t. ex. sjukkassor, begravningshjälp, lifförsäkring, änke- och barnpensionering o. s. v. — allt frågor, på hvilkas lösning arbetarne själfva nedlagt så stor kraft och energi, men som dock fordra offentligt understöd och i viss mån ledning. Vidare kan man säga, att med dessa frågor, arbetareförsäkringsfrågorna, sammanhänga på ett aldeles särskildt sätt äfven vår fattigvårdslagstiftning. Den skall supplera hvad som af särskilda skäl icke kan vinnas på den väg, jag nyss anvisade. Lagstiftningen om fattigvården, hvars bördor aflyftas, i samma mån som arbetareförsäkringen utvecklas, borde enligt min uppfattning höra till ett sådant socialpolitiskt departement.

Så har man hela arbetsstatistiken, om hvars utveckling vi redan här i Sverige fått någon aning genom det arbete, som under den senaste tiden på detta område utförts. Den är det öga, med hvilket man kan öfverblicka arbetsfältet och se hvad som bör göras och icke göras.

Vidare yrkesinspektionen med dess olika grenar, öfvervakandet af efterlefnaden af de författningar till skydd i arbete af olika slag, som samhället ansett sig böra stadga, skydd mot yrkesfara, mot för lång arbetstid för män, kvinnor och barn o. s. v.

Sedan komma alla de åtgärder, som kunna vara behöfliga, i händelse den klasskamp, som faktiskt existerar mellan arbetet och kapitalet, öfvergår till öppet krig. Jag syftar på förliknings- och skiljenämnder samt hela lagstiftningen på detta område, hvarmed tanken också ledes till möjligheten att reglera arbetsaftalet, att göra detta, mina herrar, i samförstånd med arbetarne och icke på sådant sätt, att bristande förtroende hotar att åstadkomma samhällsfaror, hvilkas vidd man knappast kan på förhand öfverskåda.

Man har vidare bostadsfrågan, egnahemsfrågan, som nu är förlagd till jordbruksdepartementet, men som rätteligen, åtminstone hvad stadsarbetarnes bostadsfråga beträffar, synes böra lämnas till ett sådant departement, som här är i fråga.

Kommer så ytterligare arbetsförmedlingen, uppmuntrandet af kooperativa företag o. s. v. Man har med ett ord en hel här af viktiga icke allenast lagstiftningskraf utan äfven praktiskt administrativa åtgärder till främjande af arbetarefrågans utveckling.

Och allt detta, mina herrar, frågor, som stå i så nära sammanhang med hvarandra, att det är långt ifrån olämpligt, att de utbrytas och förenas under en ledning. Alldeles tvärtom! Är det icke en nödvändighet, synes mig, att, om de skola kunna lyckligen lösas, förena dem under en ledande tanke? Så att ett samarbete kommer till stånd, i stället för att, såsom nu så ofta händer, den ene drager åt ett håll och den andre åt ett annat och ingen vet, hvar hufvudvikten skall läggas, utan den kanske lägges på orätt ställe. Det synes mig *nödvändigt*, att alla dessa så nära sammanhörande frågor förenas till ett. Att de dessutom stå i sammanhang med många frågor, som komma under andra departements handläggning, är onekligt. Men det är naturligtvis icke något, som i och för sig bör tjäna såsom skäl för att motsätta sig den föreslagna åtgärden. Det är endast ett ytterligare skäl, enligt min tanke, hvarför dessa frågor böra handläggas under ledning af en sakkunnig person, som står i spetsen för det hela.

I främmande länder har man, såsom bekant, ansett sig, åtminstone på många håll, böra sammanföra dessa frågor till ett helt.

I Belgien t. ex., som jag vill nämna först, har man ett särskildt departement, som kallas departement för industri- och *arbetarfrågor*. Det är utbrutet ur ett äldre departement, till hvilket förut hörde äfven ärenden rörande jordbruket och de offentliga arbetena. Det finnes i det nya departementet jämte en »sektion» för industri en särskild afdelning för arbetarfrågor, omfattande statistik, lagstiftning och tolkning af lagar på detta område, verkställighet af dessa lagar och författningar, yrkesinspektion m. m. samt slutligen lagstiftning rörande ömsesidighetsföreningar och hjälpkassor af olika slag, hvilka just i Belgien spela en så stor roll.

I Frankrike finnes en liknande anordning. Under handelsministeriet har man en afdelning, som omfattar statistik, yrkesinspektion och yrkesföreningar samt, likställd med denna, en annan afdelning för sparkasseväsen och billiga bostäder, arbetarförsäkring, pensionering, förekommande af olycksfall i arbetet och dylikt.

Äfven i Norge har man ett särskildt »socialkontor» i departementet för »udenrigske Sager, Handel, Söfart og Industrie». Det omfattar bland annat arbetarförhållanden, arbetarlagstiftning, yrkesinspektion, olycksfallsförsäkring, egnahemslån m. m.

I de två länder, där man gjort mest för ordnandet af arbetarförhållandena, Nord-Amerikas Förenta Stater och England, gestaltar sig anordningen i detta stycke något olika. I Förenta Staterna har man, som bekant, åt de enskilda staterna öfverlämnat en stor del af denna lagstiftning. Men icke förty ha Förenta Staterna inrättat ett särskildt departement för handel och arbetsfrågor, d. v. s. sådana frågor, som stå i samband med »arbetet i detta ords allmännaste och mest vidsträckta bemärkelse» och särskildt i afseende å dess förhållande till kapitalet, arbetstider, förtjänsten för arbetande män och kvinnor samt

Ang. inrättande af ett nytt statsdepartement för i främsta rummet arbetarlagstiftning.
(Forts.)

Ang. in-
rättande af
ett nytt stats-
departement
för i främsta
rummet
arbetar-
lagstiftning.
(Forts.)

»medlen till främjande af deras välfärd och utveckling i materiellt, socialt, intellektuellt och moraliskt hänseende». Att naturligtvis denna byrå är mera en upplysningsbyrå än direkt ingripande i förhållandena, det ligger i sakens natur. Men genom själfva departementet såsom sådant har man erkänt betydelsen af att i amerikanska regeringen ha en särskildt representant för arbetsfrågor.

I England är det departementala samarbetet kanske icke så väl genomfördt som önskligt vore. Men i stället har man där ett annat slags samarbete. Det har händt mig vid två olika tillfällen, då jag besökt England, att jag fått göra bekanskap med sekreterare i olika fackföreningar, — den ene sekreterare i murarefackföreningen, den andre i maskinarbetarnes fackförening — för att om några år återfinna dem såsom chefer för regeringsbyråer. De befunno sig, när jag första gången sammanträffade med den, i sitt lilla rum såsom sekreterare för dessa särskilda yrkesföreningar. Nästa gång hade de ryckt in i hvad man i England med ett gemensamt namn kallar »regeringen». Den ene af dem var för öfrigt den äfven här i Sverige bekante Broadhurst, understatssekreterare i inrikesdepartementet. Man hade kallat in dessa män i regeringen för att vinna detta nödvändiga samförstånd med arbetarrörelsen, utan hvilket icke någon arbetarlagstiftning kan ske, i alla händelser *icke borde* ske.

Nåväl, hvad här sagts, det kan ju bevisa, säger man, att dessa olika föremål för lagstiftning och administrativa åtgärder böra sammanföras till en byrå under ett af de nuvarande departementen. Det är sant, att redan detta vore bättre, än att ha dem spridda bland flere olika departement. Men naturligtvis vore det det allra lyckligaste, om i regeringen finnes en *särskild representant* för dessa oerhördt viktiga frågor.

Det var herr Hedin som för 20 år sedan bragte arbetarlagstiftningsfrågan fram i den praktiska politiken. Då liksom ofta hörde han, som har ett skarpt öra för en ny tids nya kraf, redan på afstånd de röster, som djupet antydde, att det var *nödvändigt* att någonting gjordes. Nu har han liksom pekat mot krönet på denna den socialpolitiska lagstiftningens byggnad, därigenom att han förordat, att inom regeringen skulle finnas en särskild representant för arbetarfrågor.

Och då dessa frågor, herr talman, ju måste erkännas vara bland de viktigaste, som kunna göras till föremål för lagstiftnings- eller administrativa åtgärder, så anser jag att det skulle vara synnerligen lyckligt, om kammaren nu ville bifalla den vid utskottets förslag fogade reservationen.

Jag förstår visserligen utskottets tankegång, när det icke vill tillstyrka motionen, därför att utskottet förut hemställt om aflåtande till Kungl. Maj:t af en skrivelse med anhållan om framläggande af förslag till inrättande af ett nytt departement för handel, industri och sjöfart, hvarvid utskottet ansett sig med skäl kunna förvänta, »att Kungl. Maj:t vid pröfning af nämnda fråga skall låta sig angeläget vara att tillse, att de inom dessa viktiga näringsgrenar sysselsatte kroppsarbetarnes intressen blifva inom den högsta statsförvaltningen behörigen tillvaratagna». Jag förstår, som sagdt, utskottets tankegång. Men jag

frågar dock kammaren: finns det någon utsikt att få ens denna vid sidan af det i motionen framställda förslaget jämförelsevis platoniska erinran tillbörligen beaktad, om man icke går den väg, reservanternas inslagit och föreslår, att en verklig utredning måtte ske i samband med de öfriga ändringar, som med anledning af Riksdagens nyssnämnda skrifvelse må komma att föreslås i afseende på våra statsdepartement. Och jag frågar: bör icke denna utredning äfven omfatta just frågan, »huruvida icke ett särskildt statsdepartement, hufvudsakligen omfattande sociala ärenden, borde inrättas», samt förbindas med en begäran att för Riksdagen må »framläggas det förslag, hvartill utredningen kan gifva anledning»?

Ang. inrättande af ett nytt statsdepartement för i främsta rummet arbetarlagstiftning.
(Forts.)

Jag anser, att detta är det enda sätt, hvarpå kammaren nu kan uttrycka sin allvarliga önskan, att dessa frågor måtte komma under den ompröfning, som de verkligen förtjäna.

Jag ber, herr talman, att få yrka afslag å utskottets hemställan och bifall till det af reservanternas framställda förslaget.

I detta anförande instämde herrar *Thorsson*, *Wavrinsky* i Stockholm, *Wallis*, *Thylander*, *Berg* i Göteborg, *Kvarnzelius*, *Janson* i Bråten, *Forssell*, *Lindgren* i Örebro och *Broomé* i Bärslöf.

Herr von Krusenstjerna: Äfven jag ber att få biträda herr Beckmans yrkande om bifall till reservationen, och jag gör det närmast på grund af den erfarenhet jag har från den tid, då jag inom ett statsdepartement sysslade med sociala frågor. Denna erfarenhet har nämligen öfvertygat mig om vikten utaf att de sociala frågorna, såvidt möjligt, komma att sammanföras i en och samma hand. Den har också öfvertygat mig om den allt mer tilltagande vikten och betydelsen för samhällets hela utveckling, som den sociala frågan har, denna fråga, som man uti vår första departementsstadga icke ens ansåg sig behöfva omnämna, men hvilken redan under innevarande århundrade allt mer höjt sig till att blifva kanske den viktigaste af alla frågor.

Konstitutionsutskottet anser nu, att dessa sociala frågor skulle ge departementet alltför litet att göra. Jag ber då de herrar i konstitutionsutskottet, som stå bakom detta uttalande, att taga del af endast ett månadshäfte af internationella arbetsamtets publikationer och de redogörelser, som där förekomma, rörande arbetarlagstiftningen i olika riktningar, och jag tror, att detta skall vara nog för att ge dem en idé om, huru mångskiftande dessa frågor äro och huru mycket de kunna ge ett departement att göra.

Visserligen har frågan nu fallit genom Första Kammarens beslut, men den innebär dock en framtidstanke, som icke kan, icke bör falla. Därför tycker jag det skulle vara godt, om denna kammare genom ett bifall till reservationen gäfve uttryck åt denna uppfattning.

Det är därför jag, herr talman, ber att få biträda reservanternas hemställan.

Med herr von Krusenstjerna förenade sig herrar *Theodor Nordström*, *Centerwall*, *Nyström*, *Kronlund*, *Wavrinsky* i Saltsjöbaden, friherre *De Geer*, *Hedlund*, *Berg* i Stockholm, *Moll* och *Lundgren*.

Ang. in-
rättande af
ett nytt stats-
departement
för i främsta
rummet
arbetar-
lagstiftning.
(Forts.)

Herr Hedin: Herr talman! Det är onödigt att jag tillägger någonting väsentligt till hvad som blifvit anfördt af de två föregående talarne. Jag tackar dem för deras anföranden och ber att få dem återropa, men en erinran bör jag likväl göra mot det skäl, som anförts af utskottet. Skulde det vara giltigt, så skulle det ha gällt hvarje rubbning af de nuvarande departementen och skulle ha gällt hvarje hittills föreslagen större rubbning af deras omfång. I själfva verket skulle man kunna säga, att detta till och med gäller om utrikesdepartementet. Hvad är det till för? Det är till för att uti de internationella förhållandena gifva folkrättslig karaktär och form åt egna inrikesfrågor och intressen, äfven när det gäller ett land sådant som vårt, som icke sträfvar till något annat än neutralitet och fred. Det är således inrikes frågor och intressen af den mest mångskiftande beskaffenhet, som utrikesdepartementet har att sysselsätta sig med, och åt hvilka det, såsom jag nyss sade, har att gifva folkrättslig form i den internationella beröringen. Vore det så, att det skulle vara svårt att från ett af de nuvarande departementen utbryta ett ärende, som man vill föra öfver till ett annat departement, huru skulle det då gå med organiserandet af det departement, om hvilket Riksdagen nyligen aflåtit en skrivelse till Kungl. Maj:t.

Härtill skall jag foga ytterligare en erinran. Det har blifvit en särdeles olycklig praxis här i landet, att, när helst en fråga utaf den mest eminenta politiska art skall göras till föremål för en lagstiftningsåtgärd, öfverlämnas den till justitiedepartementets chef. Vi ha nu haft erfarenhet af, huruledes rösträttsfrågan, således en fråga, hvilken väl borde vara för hela regeringen gemensam och den, som gäfve själfva kännemärket åt en regering, två gånger å rad öfverlämnats åt chefer för justitiedepartementet, hvilka, mig veterligen, då för första gången togo någon den allra ringaste tankeberöring med sådana frågor.

Vidare torde det icke vara obekant — de flesta ha säkerligen gjort den erfarenheten — att det finnes icke några personer, mindre lämpade för att taga sådana frågor under behandling, än våra officiella privaträttsliga jurister. De äro omöjligare än hvarje annan, när det gäller en sådan fråga som rösträttsfrågan, eller en sådan fråga, som den, hvilken vi afgjorde häromdagen — en i eminent mening politisk fråga. Men genom att föra dem öfver till justitiedepartementet, hvad gör man då? Jo, man sätter på dem prägeln af rent juridiska fackfrågor, när man lämnar dem i händerna på den ledamot af regeringen, som skulle kunna kallas 87 § regeringsformens försvarsminister och ingenting annat.

Jag anhåller, herr talman, om bifall till reservanternas förslag.

Herr Jansson i Djursätra: Herr talman! Äfven om den fråga, som motionärerna framlagt för Riksdagen, i och för sig kan anses vara behjärtansvärd, har utskottet i alla fall hållit före, att det icke endast på motionärernas framställning borda förorda bifall till den här ifrågasatta skrivelsen.

Utskottet har ansett, att det erfordrades en något bättre utredning i den här viktiga frågan, än hvad som kunnat förebringas af motio-

närerna. Då för öfrigt utskottet har föreslagit inrättandet af ett annat departement, har utskottet däri funnit ett skäl att gå något försiktigt till väga.

För min del anser jag således, att det nu i Riksdagens sista timme icke kan föreligga någon anledning att fatta ett så viktigt beslut som detta.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Ang. inrättande af ett nytt statsdepartement för i främsta rummet arbetarlagstiftning.
(Forts.)

Herr Staaff: Om, såsom den siste ärade talaren upplyste, utskottet ansett, att denna fråga behöfver en bättre och mera omfattande utredning än den motionärerna kunnat gifva den, då är det bra underligt, att utskottet icke anslutit sig till den mening, som uttalas af reservanterna.

Ty reservanterna ha just hemställt, att Riksdagen måtte besluta, »att i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville utreda, huruvida icke ett särskildt statsdepartement, hufvudsakligen omfattande sociala ärenden, borde inrättas, samt för Riksdagen framlägga det förslag, hvartill utredningen kan gifva anledning». Således hvad kammaren skulle gå in på genom ett bifall till reservationen, det är just det, som utskottet ansett behöfligt, nämligen en utredning. Jag anhåller således om bifall till reservationen.

Öfverläggningen var härmed slutad. Därunder hade yrkats dels bifall till utskottets hemställan och dels afslag därpå och bifall i stället till den af herr Nydal med flere vid utlåtandet fogade reservationen. Herr talmannen, som nu framställde propositioner å dessa yrkanden, förklarade sig anse det förstnämnda yrkandet vara med öfvervägande ja godkänt. Men som votering begärdes, blef nu uppsatt, justerad och anslagen en voteringsproposition, så lydande:

Den, som vill, att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande n:o 14, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren med afslag å utskottets berörda hemställan bifallit den af herr Nydal med flere vid utlåtandet afgifna reservationen.

Omröstningen utföll med 79 ja mot 63 nej; och hade kammaren alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 5.

Efter föredragning härupå af konstitutionsutskottets utlåtande, n:o 15, i anledning af dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till

ändrad lydelse af § 60 regeringsformen, dels ock inom Riksdagen i ämnet väckt motion, yttrade

Herr Moll: Herr talman! Jag skall till att börja med anhålla att få uttala min tacksamhet till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet för det initiativ till en synnerligen tidsenlig och välbehöflig reform, han här tagit. På samma gång kan jag icke annat än beklaga, att konstitutionsutskottet icke funnit tid att så behandla den föreliggande kungl. propositionen, att vi här kunnat få ett grundlagsförslag hvilande.

Må det emellertid tillåtas mig att framställa ett par anmärkningar mot den kungl. propositionen. Den tid af tre veckor före Riksdagens början, inom hvilken Kungl. Maj:t enligt det föreliggande förslaget skulle äga rättighet pålägga ifrågavarande afgifter, synes mig vara allt för rundligt tilltagen. Jag undrar, om det icke vore tillräckligt, att Kungl. Maj:t hade rättighet att pålägga dessa afgifter endast under den tid, då Riksdagen är samlad.

Den andra anmärkningen, jag har att framställa mot det kungl. förslaget, rör den omständigheten, att Kungl. Maj:t icke velat vara med om att, såsom kommerskollegium och generaltullstyrelsen föreslagit, medgifva restitution af ifrågavarande afgifter, därest de icke komme att af Riksdagen godkännas. Jag tror, att goda skäl kunna anföras för, att restitution bör tillgodokomma dem, som erlagt dessa afgifter.

Nu har man sagt, att ändamålet med den kungl. propositionen skulle kunna vinnas äfven på andra vägar, utan att kringskära Riksdagens beskattningsrätt. Ja, det kan ju vara möjligt, att så skulle kunna ske. Men för min del betviflar jag att man skulle kunna fullständigt vinna det afsedda ändamålet på annat sätt än på den väg, som här blifvit af Kungl. Maj:t anvisad.

Hvad beträffar den anmärkta inskränkningen i Riksdagens beskattningsrätt, så synes denna, mig åtminstone, vara af öfvervägande formell art. Hvarje, äfven den minsta, inskränkning i denna Riksdagens rätt måste naturligtvis väcka stora betänkligheter. Men när de reella olägenheterna af nu gällande anordningar äro så stora, som de otvifvelaktigt äro, tror jag, att man bör låta betänkligheterna fara. Dessa skulle ju för öfrigt minskas, därest den tid, inom hvilken Kungl. Maj:t skulle äga att pålägga ifrågavarande afgifter, inskränktes.

De nuvarande olägenheterna belysas synnerligen bjärt af den motion, som bevillningsutskottets ärade ordförande väckt i detta ämne. Trots den rent af fenomenala skyndsamhet, med hvilken bevillningsutskottet vid 1903 års riksdag behandlade då föreliggande kungl. propositioner rörande höjning af tullen å spritvaror och vin samt angående höjning af brännvinstillverkningsafgiften — trots denna skyndsamhet drabbades dock statsverket enligt den beräkning, som finnes intagen i den föreliggande kungl. propositionen, af förluster till ett uppskattadt belopp af 4 millioner kronor, hvilka till allra största delen stannade i spekulanters fickor. Under sådana förhållanden förefaller det mig, som om man snarast möjligt borde vidtaga åtgärder för att afhjälpa olägenheterna af de nuvarande otillfredsställande anordnin-

garna i förevarande afseende. Jag vill därför sluta med att uttala den förhoppning, att Kungl. Maj:t måtte finna anledning att snarast möjligt återkomma med ett förslag i den riktning, som innehålles i den nu föreliggande kungl. propositionen.

Herr talman, jag har intet yrkande att göra.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 6.

Slutligen förelåg till afgörande konstitutionsutskottets utlåtande, n:o 16, i anledning af väckta motioner i fråga om proportionellt val-sätt vid val af Riksdagens utskott m. m.

Efter föredragning af *punkten 1* begärdes ordet af

Herr Biesèrt, som yttrade: Herr talman, mina herrar! Då Första Kammaren redan antagit utskottets förevarande förslag, skall jag, herr talman, inskränka mig till att yrka bifall till detsamma.

Vidare anfördes ej. Kammaren biföll utskottets hemställan.

Punkten 2.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 7.

Anmäldes och godkändes nedannämnda förslag till Riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen:

från *statsutskottet*:

n:o 145, angående regleringen af utgifterna under riksstatens åttonde hufvudtitel, innefattande anslagen till ecklesiastikdepartementet, och

n:o 170, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående inredande i fastigheten n:o 1 i kvarteret Lejonet i Stockholm af lokaler för utrikesdepartementet m. m. samt angående uppförande af ny byggnad för Kungl. Maj:ts kansli m. m., samt

från *andra särskilda utskottet*:

n:o 171, med förordning angående försäljning af brännvin, och

n:o 172, med förordning angående försäljning af vin och öl.

§ 8.

Justerades protokollsutdrag.

§ 9.

Till bordläggning anmäldes:

statsutskottets memorial:

n:o 143, med förslag till vissa ändringar i gällande bestämmelser angående aflöningen för de vid lagtida riksdag hos kamrarna och de ständiga utskotten samt i Riksdagens kansli anställda tjänstemän och vaktmästare m. m.; och

n:o 144, angående statsregleringen för år 1906; samt
särskilda utskottets n:o 2 memorial:

n:o 12, i anledning af kamrarnas skiljaktiga beslut rörande vissa bestämmelser i det vid utskottets utlåtande n:o 5 fogade förslag till förordning angående försäljning af tillagade alkoholfria drycker samt svagdricka;

n:o 13, i anledning af kamrarnas skiljaktiga beslut rörande den i utskottets utlåtande n:o 4 föreslagna ändrade lydelse af 8 och 28 §§ i kungl. stadgan angående skjutsväsendet den 31 maj 1878; och

n:o 14, angående aflöning åt dess tjänstemän och vaktbetjäning.

§ 10.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr <i>A. T. Carlheim-Gyllensköld</i>	fr. o. m. den 19 maj till riksdagens slut
och	
herr <i>P. Hörnstén</i>	» » 19 » » » »

Härefter åtskildes kammarens ledamöter kl. 3,16 e. m.

In fidem
Herman Palmgren.

Fredagen den 19 maj.

Kl. 12 på dagen.

§ 1.

Justerades protokollet för den 12 innevarande maj.

§ 2.

Föredrogos hvartdera för sig och blefvo af kammaren godkända statsutskottets memorial:

n:o 143, med förslag till vissa ändringar i gällande bestämmelser angående aflöningen för de vid lagtima riksdag hos kamrarna och de ständiga utskotten samt i Riksdagens kansli anställda tjänstemän och vaktmästare m. m.; och

n:o 144, angående statsregleringen för år 1906.

§ 3.

Till afgörande förelåg vidare andra särskilda utskottets memorial n:o 12, i anledning af kamrarnas skiljaktiga beslut rörande vissa bestämmelser i det vid utskottets utlåtande n:o 5 fogade förslag till förordning angående försäljning af tillagade alkoholfria drycker samt svagdricka.

Punkten 1.

Lades till handlingarna.

Punkten 2.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 4.

Härefter föredrogos hvar för sig och blefvo af kammaren godkända andra särskilda utskottets memorial:

n:o 13, i anledning af kamrarnas skiljaktiga beslut rörande den i utskottets utlåtande n:o 4 föreslagna ändrade lydelse af 8 och 28 §§ i kungl. stadgan angående skjutsväsendet den 31 maj 1878; och

n:o 14, angående aflöning åt dess tjänstemän och vaktbetjäning.

§ 5.

Ordet lämnades på begäran till Herr Waldenström, som yttrade: Herr talman, mina herrar! Kammaren har alldeles nyss fattat beslut angående statsutskottets framställning angående aflöning åt kamrarnes och utskottens betjäning o. s. v. Därom är naturligtvis icke någonting att säga. Men med anslutning till detta skall jag be att få göra ett särskildt uttalande.

Det synes mig, som om lönevillkoren för vaktmästarne och betjäningen där nere i matsalen borde vara ställda så, att man icke behöfde utfärda några listor för att bland Riksdagens ledamöter samla drickspenningar åt denna betjäning. Riksdagen ledamöter borde få anse, att de tjänster, som de åtnjuta af denna betjäning, äro betalda genom den lön, som betjänterna hafva. Det har emellertid förekommit äfven nu, att sådana listor varit utlagda.

För några år sedan tillät jag mig att till dåvarande talmannen göra en anmärkning om samma sak. Men det var alldeles privat. Anmärkningen hade till följd, att listorna genast indrogos. Men sedan ha sådana åter framkommit. Det är därför jag velat fästa uppmärksamheten derpå.

Drickspenningssystemet i vårt land har tagit en alltför stor utsträckning. Men om det så skall vara i det privata lifvet, bör det åtminstone icke förekomma i Riksdagens kamrar. Är det så, att någon vill gifva en vaktmästare någonting, så må det bero på hans fria bestämmande. Men att framlägga listor för anteckning af sådana drickspenningar, anser jag icke vara riktigt tillbörligt.

§ 6.

Anmälades och godkändes följande förslag till Riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen:

från *konstitutionsutskottet*:

n:o 182, i anledning af väckta motioner om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående inrättande af ett nytt statsdepartement för handel, industri och sjöfart,

n:o 183, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ändrad lydelse af § 60 regeringsformen, och

n:o 184, i anledning af väckta motioner i fråga om proportionellt valsätt vid val af Riksdagens utskott m. m.; samt

från *statsutskottet*:

n:o 138, angående regleringen af utgifterna under riksstatens första hufvudtitel, innefattande anslagen till kungl. hof- och slottsstaterna,

n:o 139, angående regleringen af utgifterna under riksstatens andra hufvudtitel, innefattande anslagen till justitiedepartementet,

n:o 140, angående regleringen af utgifterna under riksstatens tredje hufvudtitel, innefattande anslagen till utrikesdepartementet,

n:o 141, angående regleringen af utgifterna under riksstatens fjärde hufvudtitel, omfattande anslagen till landtförsvaret,

n:o 142, angående regleringen af utgifterna under riksstatens femte hufvudtitel, omfattande anslagen till sjöförvarsdepartementet, och

n:o 146, angående regleringen af utgifterna under riksstatens nionde hufvudtitel, innefattande anslagen till jordbruksdepartementet.

Härefter anmäldes och godkändes sammansatta stats- och bankoutsrottets förslag till Riksdagens skrivelser:

dels till fullmäktige i riksbanken, n:o 176, angående ersättning åt Norrtälje mekaniska stenhuggeriaktiebolag för förlust på leveranser i och för riksbyggnaderna å Helgeandsholmen,

dels och till fullmäktige i riksgäldskontoret, n:o 177, angående ersättning åt Norrtälje mekaniska stenhuggeriaktiebolag för förlust på leveranser i och för riksbyggnaderna å Helgeandsholmen.

Vidare anmäldes och godkändes nedannämnda förslag till Riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen:

från *bevillningsutskottet*:

n:o 178, angående beskattningen af socker,

n:o 179, angående tullbevillningen, och

n:o 180, angående en inkomstskatt för år 1906;

från *andra särskilda utskottet*:

n:o 173, med förordning angående försäljning af tillagade alkoholfria drycker samt svagdricka, och

n:o 175, beträffande ändrad lydelse af 8 och 28 §§ i stadgan angående skjutsväsendet den 31 maj 1878; samt

från *Riksdagens kansli*:

n:o 169, med anhållan om utredning rörande den enskilda och kommunala sinnessjukvårdens förbättrande.

§ 7.

Slutligen anmäldes och godkändes Riksdagens kanslis förslag till paragrafer i riksdagsbeslutet:

n:o 41, angående grunderna för aflöning af lärare vid fortsättningskolor,

- n:o 42, angående afföning till ämneslärare vid högre folkskolor,
- n:o 43, i fråga om dels lag angående Kungl. Maj:ts högsta domstols tjänstgöring på afdelningar äfvensom stadga angående måls handläggning i vissa fall af Kungl. Maj:ts högsta domstols afdelningar samfaldt, dels ock däraf föranledda, i statsverkspropositionen gjorda framställningar om höjning af anslaget till högsta domstolen och nedre justitierevisionen,
- n:o 44, angående kreditivsummorna,
- n:o 45, angående understöd åt folkbibliotek m. m.,
- n:o 46, angående reglemente för riksbankens styrelse och förvaltning,
- n:o 47, angående lagbestämmelser i syfte att bereda innehafvare af förlagsinteckning större trygghet mot förlust i de fall, då rörelsen öfverlättes å annan person eller flyttas från ort till annan,
- n:o 48, angående lag om fortsatt tillämpning af hvad i lagen den 6 juni 1902, innefattande inskränkning i inmutningsrätten, är stadgad,
- n:o 49, angående vissa bestämmelser rörande sjöfarten och gränstrafiken mellan Sverige och Norge,
- n:o 50, angående vissa ändringar i gällande bestämmelser rörande afvittringen inom Västerbottens och Norrbottens läns lappmarker,
- n:o 51, angående förändrade bestämmelser för skjutsskyldighetens fullgörande i Stockholm,
- n:o 52, angående lag om ändring i vissa delar af lagen angående väghållningsbesvärets utgörande på landet den 23 oktober 1891,
- n:o 53, angående rättighet till hämtning af väglagningsämnen från kronans jordbruksdomäner,
- n:o 54, angående ändringar i lagen om försäkringsrörelse,
- n:o 55, angående konsumtionsföreningar med syfte att sälja varor äfven till andra än föreningsmedlemmar,
- n:o 56, angående ändrad lydelse af §§ 2 och 8 i lagen angående köttbesiktning och slakthus den 22 december 1897,
- n:o 57, angående revision af fattigvårdslagstiftningen,
- n:o 58, angående utarbetande af förslag till lag om försäkringsaftal,
- n:o 59, angående lag om ändrad lydelse af vissa delar af värnpliktslagen,
- n:o 60, angående lönereglering för prästerskapet i föreslagna nya församlingar i Stockholm,
- n:o 61, i fråga om förordning angående en särskild stämpelafgift för försäljning af punsch,
- n:o 62, angående vissa ändringar i gällande stämpelförordning,

n:o 63, angående förändrad lydelse af §§ 2, 10 och 17 i kungl. förordningen angående villkoren för tillverkning af brännvin den 13 juli 1887,

n:o 64, angående ändrad lydelse af 4 § 1 mom. och 15 § i kungl. förordningen angående tillverkning och beskattning af maldrycker den 17 juni 1903, och

n:o 65, angående ändringar i stadgan angående skjutsväsendet.

§ 8.

Justerades protokollsutdrag.

§ 9.

Till bordläggning anmäldes:

statsutskottets memorial:

n:o 145, med förslag till de återstående stadgandena i det nya reglementet för riksgäldskontoret;

n:o 146, angående öfverlämnande till Kungl. Maj:t af det nya reglementet för riksgäldskontoret; och

n:o 147, angående den nya riksstaten; samt

bevillningsutskottets betänkande, n:o 40, med förslag till den af Riksdagen fastställda bevillningssummans utgörande.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 12,47 på dagen.

In fidem:

Herman Palmgren.

Lördagen den 20 maj.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Justerades protokollet för den 13 innevarande maj.

§ 2.

Föredrogos hvar för sig och blefvo af kammaren godkända:
statsutskottets memorial:

n:o 145, med förslag till de återstående stadgandena i det nya reglementet för riksgäldskontoret;

n:o 146, angående öfverlämnande till Kungl. Maj:t af det nya reglementet för riksgäldskontoret; och

n:o 147, angående den nya riksstaten; samt

bevillningsutskottets betänkande, n:o 40, med förslag till den af Riksdagen fastställda bevillningssummans utgörande.

§ 3.

Anmälades och godkändes följande förslag till Riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen:

från *statsutskottet*:

n:o 143, angående regleringen af utgifterna under riksstatens sjätte hufvudtitel, innefattande anslagen till civildepartementet,

n:o 147, angående regleringen af utgifterna under riksstatens tionde hufvudtitel, innefattande anslagen till pensions- och indragningsstaterna,

n:o 174, angående beräkning af statsverkets inkomster,

n:o 185, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående förvaltningen af Trollhätte kanal- och vattenverk m. m.,

n:o 186, angående afsättning af medel till arbetarförsäkringsfonden,

n:o 187, angående öfverlämnande till Kungl. Maj:t af det gamla riksdagshuset och riksgäldskontorets hus,

n:o 188, angående statsregleringen för år 1906 och sättet för anvisande af vissa anslagsbelopp,

n:o 189, med öfverlämnande af ny riksstat, och

n:o 190, angående upprättadt nytt reglemente för riksgäldskontoret; samt

från *bevillningsutskottet*:

n:o 181, angående bevilning af fast egendom samt af inkomst.

§ 4.

Vidare anmäldes och godkändes Riksdagens kanslis förslag till paragrafer i riksdagsbeslutet:

n:o 70, angående förslag om tillägg till 2 § 4:o tryckfrihetsförordningen,

n:o 71, angående Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ändrad lydelse af §§ 31, 49 och 53 regeringsformen samt §§ 10 till och med 25 äfvensom §§ 27, 28 och 38 riksdagsordningen så ock till öfvergångsstadgande i riksdagsordningen,

n:o 72, angående lag om inskränkning i rätten att erhålla ägostyckning,

n:o 73, angående ändring i 19 och 25 kap. strafflagen,

n:o 74, rörande förordning angående försäljning af brännvin,

n:o 75, rörande förordning angående försäljning af vin och öl,

n:o 76, angående inrättande af ett nytt statsdepartement för handel, industri och sjöfart,

n:o 77, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ändrad lydelse af § 60 regeringsformen,

n:o 78, angående proportionellt valsätt vid val af Riksdagens utskott m. m., och

n:o 79, angående förordning om beskattning af socker.

§ 5.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 11,28 f. m. för att enligt nu fattadt beslut åter sammanträda kl. 2 på dagen.

Kl. 2 e. m.

§ 1.

Anmäldes och godkändes Riksdagens kanslis förslag till paragrafer i riksdagsbeslutet:

n:o 32, i afseende å statsregleringen och rörande de med statsverket gemenskap ägande ämnen,

- n:o 66, angående bevillning af fast egendom samt af inkomst,
n:o 67, angående tullbevillningen,
n:o 68, angående en inkomstskatt för år 1906,
n:o 69, angående åtskilliga på grund af § 89 regeringsformen väckta frågor,
n:o 80, angående dispositionen af besparingarna under hufvudtitlarne,
n:o 81, angående anslag till fortsättande af statsbanan från Göteborg till Skee;
n:o 82, angående anvisande af medel till anskaffande af ny rörlig materiel vid statens järnvägar,
n:o 83, angående anvisande af medel till utläggning af ytterligare ett järnvägsspår mellan Järfva och Uppsala järnvägsstationer,
n:o 84, angående ökning af lånefonden för rederinäringens understödjande,
n:o 85, angående beredande af lånemedel för fortsatt utveckling af statens telefonväsende i afseende å lokala telefonnät med förbindelseledningar,
n:o 86, angående ersättande af bestridda utgifter för inköp af fastigheter för bangårdsanordningar i Stockholm,
n:o 87, angående statsregleringen,
n:o 88, angående beräkning af riksgäldskontorets utgifter och inkomster,
n:o 89, rörande förordning angående försäljning af tillagade alkoholfria drycker samt svagdricka,
n:o 90, angående ersättning åt Norrtälje mekaniska stenhuggeriaktiebolag för förlust å leveranser i och för riksbyggnaderna å Helgeandsholmen, och
n:o 91, angående ändrad lydelse af 8 och 28 §§ i stadgan angående skjutsväsendet den 31 maj 1878.

§ 2.

Justerades protokollsutdrag.

Härefter åtskildes kammarens ledamöter kl. 2,12 e. m.

In fidem:
Herman Palmgren.

Måndagen den 22 maj.

Kl. 1/2 11 f. m.

§ 1.

Upplästes för justering de vid kammarens sammanträde den 15 innevarande maj förda protokollen.

Härvid yttrade

Herr Branting: Herr talman! I det nu till justering föreliggande protokollet finns en passus af mig om en broschyr rörande storstrejken i höstas i Italien. På förekommen anledning skulle jag gärna velat vid detta tillfälle motivera, *hvarför* jag efter förnyad genomläsning helt och fullt står fast vid mitt omdöme, att nämnda broschyr är i yttersta grad ensidig och saknar all förståelse för den italienska folkrörelsens verkliga orsaker. Det enda förtydligande jag har att föra är, att dessa orsaker, som jag då icke drog mig till minnes, verkligen äro i broschyren *omnämnda*, men blott för att bagatelliseras och afvisas, då de icke passa i stycke med den tendensskildring, som för förf. varit hufvudsak.

Då jag emellertid icke alls har att påkalla någon verklig *justering* af mitt anförande och hvarje ny motivering skulle innebära en upprifning i någon mån af en avslutad debatt, finner jag mig tvungen af formella hänsyn att inför *detta* forum inskränka mig till detta energiska vidhållande af mitt förra omdöme.

Vidare anfördes ej. Protokollen godkändes.

§ 2.

Ordet lämnades härefter till

Herr vice talmannen Pehrson, som yttrade: Herr talman! Som kammarens ledamöter behagade erinra sig, har kammaren vid föregående liknande tillfällen som detta gifvit i uppdrag åt representanterna för Stockholms stad liksom öfriga kvarvarande ledamöter af denna kammare att justera de kammarens protokoll, som vid riksdagens avslutning äro ojusterade.

Jag tillåter mig därför, herr talman, hemställa, att kammaren äfven denna gång ville lämna ett dylikt uppdrag.

Denna hemställan blef af kammaren bifallen.

§ 3.

Kammarens ledamöter, hvilka af Kungl. Maj:t blifvit kallade att denna dag efter bevistad gudstjänst infinna sig å rikssalen, där riksdagen komne att afslutas, afgingo nu till Storkyrkan för att åhöra riksdagspredikan. Efter gudstjänstens slut begåfvo sig kammarens ledamöter till rikssalen, där jämväl Första Kammarens ledamöter infunno sig.

Herr statsrådet och chefen för civildepartementet uppläste där Kungl. Maj:ts förordnande för hans excellens herr statsministern att å Kungl. Maj:ts vägnar afsluta riksdagen.

Sedan härupå kamrarnes undersåtliga vördnad och välönskningar blifvit af herrar talmän framförda samt herr statsrådet och chefen för civildepartementet uppläst riksdagsbeslutet, förklarade hans excellens herr statsministern riksdagen vara afslutad.

Efter det herr talmannen och kammarens ledamöter återkommit till kammarens samlingsrum, tog herr talmannen afsked af kammarens ledamöter med följande ord: Mina herrar! Den första riksdagen i det nya riksdagshuset är nu afslutad.

Huruvida eller i hvad mån de på densamma ställda förväntningar och förhoppningar blifvit förverkligade eller besvikna, vågar icke jag döma om. Visst är dock, att om också ganska många för vårt land betydelsefulla såväl ekonomiska som lagstiftningsfrågor vunnit en tillfredsställande lösning, kvarstår dock olöst den viktigaste af dem alla, den om beredande af full politisk medborgarrätt åt alla redliga svenska män, och väl må det beklagas, att Riksdagen icke kunnat enas om något förslag, som gjort det möjligt redan för nästkommande lagtima riksmöte att grundlagsfästa den allmänna rösträtten. Härmed måste nu anstå minst en treårsperiod.

I nationernas lif är emellertid ett tretal år ett ganska ringa tidsmått, och vilja vi gärna tro, att, liksom den i nordens skogar långsammast växande furan lämnar det starkaste timret, den utveckling i det nationella lifvet, som går fram långsamt och med jämna steg, skall vara bättre, fastare och mera bestående än den, som hastigt bryter sin väg fram.

Vi stå nu, mina herrar, redo att lämna detta rum, måhända för en jämförelsevis kort tid, och att återgå till våra dagliga värf. Men innan vi skiljas, ber jag att nu som förr få till mina ärade kamrater i kammaren, såväl de närvarande som de frånvarande, frambära mitt hjärtas varma tack för allt det förtroende, all den vänskap och all den välvilja, hvarpå jag fått röna så talrika bevis. Och ligger det någon sanning, som jag gärna vill tro, i den strofen af en visa, som för några dagar sedan tillägnades oss af en kammarkamrat, nämligen den strofen, som lydde:

»När därför till afsked vi nu räcka handen,
blott fastare knyts i vänskap då banden»,

är jag viss om, att jag icke behöfver bedja förgäfvos att vara innesluten i allas eder vänliga hägkomst.

Måtten I alla, då I nu återvänden till de kära hemmen, få med frid och glädje njuta af den härliga årstid, som nu ler emot oss! Och måtten I under denna hämta hälsa och krafter till fortsatt lyckobringande arbete för eget och allmänt väl!

Må vi till sist alla förena oss i den bönen: Gud beskydde och bevare konung och fosterland!

Härpå svarade herr Hedin: Herr talman! Sista dagen af det sista riksmötet under en treårsperiod är också en yttersta dag, på hvilken en dom skall fällas, en ovanligt lång dag, då en dom fälles öfver alla Sveriges bygder, hvilken vi allesammans äro underkastade. Själfva ha vi ingen dom att fälla, men skulle vi, herr talman, ha en sådan att fälla öfver Eder, så vet Ni utan tvifvel, äfven om jag icke upprepade det, att den domen skulle komma att innehålla allt det, som förut har sagts Eder till afsked här i kammaren, allt det som vid två föregående tillfällen under denna riksdag har till Eder framförts. Det har varit beröm, men det har icke varit smicker. Det har varit uppriktigt, ärligt, sant och kan icke blifva föremål för någon invändning, något klander eller någon kritik.

Jag blef en gång tillfrågad: Hvilken är den främsta egenskapen hos en talman? Och jag gaf därpå det svaret, som jag nu skall upprepa: Det är opartiskheten. Jag fick anledning att förklara detta och gjorde det så, att på den platsen, med den myndigheten och tillika med hänsyn till den stora undfallenhet, som i många hänseenden karakteriserar den svenska Riksdagens medlemmar, skulle det vara en mycket stor fara, om icke denna främsta egenskap hos en talman alltid är till finnandes. Denna en talmans främsta egenskap har varit Eder främsta egenskap, utan att därför ställa någon annan af de egenskaper i skuggan, åt hvilka vi vid så många föregående tillfällen gifvit ett hyllande uttryck, dikterad af alla våra minnen af Edert talmanskap och icke ens i någon mån sökande sitt uttryck uti det högtidliga tillfällets ingifvelser.

Därför vet Ni, att mot det tack, jag nu å kammarens vägnar framför till Eder, protesterar ingen, utan skall möjligen blott kunna göras den anmärkningen, att det icke sagts i mera oratoriska ordalag.

Herr talmannen och kammarens ledamöter utbytte härefter afskedshälsningar och åtskildes.

In fidem:

Herman Palmgren.

Måndagen den 29 Maj.

Kl. 3 e. m.

Sedan Andra Kammaren genom beslut den 22 innevarande månad åt representanterna för Stockholms stad samt dem af kammarens öfriga ledamöter, som efter riksdagens afslutande befunne sig kvar i hufvudstaden, uppdragit att justera de kammarens protokoll, hvilka vid riksdagens afslutande återstode ojusterade, hade tillkännagifvande om att nämnda justering komme att denna dag kl. 3 e. m. försiggå i kammarens läsrum blifvit vederbörligen utfärdadt; och tillstädeskommo nu på utsatt tid följande kammarens ledamöter:

- herr A. Hedin,
- » J. E. von Krusenstjerna,
- » C. Wallis,
- » E. O. V. Wavrinsky i Stockholm,
- » D. K. Bergström,
- » O. G. Eklund,
- » J. J. Byström,
- » K. A. Staaff,
- » K. H. Branting,
- » C. A. Lindhagen,
- » M. F. Nyström,
- » Frih. G. J. De Geer,
- » G. O. Wallenberg,
- » V. L. Moll,
- » E. Beckman,
- » A. A. N. Reuterskiöld,
- » J. Widén,
- » G. W. Roos,
- » E. F. W. Meyer,
- » R. E. L. Darin,
- » S. J. Enander och
- » O. H. Ström i Nederkalix.

Protokollen för den 16, 17, 18, 19, 20 och 22 maj upplästes och blefvo af tillstädesvarande herrar ledamöter godkända, hvarefter sammanträdet upplöstes.

In fidem
Herman Palmgren.